

KNJIGA IZLASKA

ALEKSANDRU VLADISAVLJEVIĆU

Što sretnemo jednom, i nikad više, ostaje u nama zapisano.
beli put
jablanovi
maslački
i ja

Ništa se nije menjalo:

gledano sa Čaira, crkva je bila centar sveta. Oko nje, na odstojanju, plašljivo su se nizale, u krug, Zadruga, Škola, Peričeva birtija i Štrikeraj. Među njima su zjapile praznine, korov, ljubičice, i kamene pijace. Drugi krug, i svi ostali, bio je zbijeniji, jednoličniji, a, gledano sa Čaira, bio je to samo obruč trščanili krovova. Na ravnoumernom odstojanju, sve veći i veći, nizali su se drugi redovi istih, svih, natruljih krovova, kao uporedni na učiteljevom globusu. Sve ide od crkve, i ka crkvi, ali je ništa ne dotiče. Čaire sa Ilijom i vinogradima, već nisu pripadale tom svetu. One su bile nepomična planeta, crni Mesec, koja bi se zaošijavala, u krug, samo kad se Ilija Kiselički peo na nju sa koršovom rakijs.

sa tornja je Ilija mogao da pljunc i na Zadrugu i na Peričevu birtiju, a kamen je mogao da vuri, to je oprobao još kao dečak, do poslednjih krovova.

Škripta crkvene kapije bila je glasnija i od zvona, i budila je zaspale u okolnim sokacima.

iz Rita se, od čitave crkve, video samo mesin-gani krst, i sove nad njim.

U Ilijinim snovima, pak, u Ilijinom svetu, dešavalo se nešto sasvim drugo:

aždaja sa crvenim jezicima je uzmicala svetom Dordu, a on je ostajao na zidu, nepomičan.

zvona se nisu čula, uzalud je Ilija cimao uže, plamen je gutao crkvu, i uporednike tog sveta od krovova. Jedino su Čaire bile u mraku.

pop Ivan Lukić je drhtao, Radivoj Stokanov je nestajao u plamenu, Nata Danguzova je vrištalala, jedino je velika brava na crvenim vratima odolevala vatreñim laticama koje su procvetavale na vrhu tornja.

Ilija se onda budio, i crveni cvet je nestajao, kao rosa. A seoski zvonar više nije mogao da zaspipi, plašči se da će zasejati novo seme tih proždrljivih džanibula. Zato je, kao sunčokreti, čekao sunce, i pitao se da li je to sećanje, budućnost, ili san.

— Za sobom ne treba ostaviti isto — rekao mu je Igrutin Sevković, ulazeći u crkvenu avliju. — Moj deda je orao Bokterničku rijuču čilašima, otac žeravima, ujak je prezao putku i mrkova, a ja je, s proleća i jeseni, opet prevrčem čilašima. Sinu će ostaviti par žerava, i gvozdenu drljaču.

U marami mu je doneo malu kačicu sira, za Vrbicu:

— Revolucije, Ilija, ne vode ničemu.

Milivoj Kucurski je govorio o novim karucama, lakiranim, sa dugačkim švapskim federima, i uzbećenim čilašima.

Vitaš Savčin je pričao o prvom svetskom ratu, o Aleksandru Makedonskom, o Apisu.

Dragoljub Cepančić o ženama.

Miomir Aristotel je, pijan, govorio o literaturi, trezan, o novoplatoničarima i epistolama Marselija Fičina.

Selo je ulazio u crkvu sa svojim brigama, sa svojim željama na jeziku. Ostavljalo ih je na ulazu, u ušima zvonara Ilije Kiseličkog, koji je tu praznovao Vrbice i Gospojine, Petrovdane i Jovane, Ovedeniju i Durđedvane. Kao velika gvozdena brava na kapiji, kao kamene stepenice na vratima, kao stupci u zidovima. A posle službe selo ih je ponovo užimalo, i nosilo sa sobom, u košare, na sokake, u bircuze.

Na sokak su izlazili pogureni, u gomilama, i velika brava na gvozdenim vratima je podrhtavala: neko bi je dotakao da je umiri, neko samo očešao da ponovo zaškripi, a neko je, zardalu, hladnu, tešku, nepotrebnu, nije ni doticao.

Živojinu Siminom je zapalo lulu.

Stevanu Gajdopranskom je pridržao pršnjak.

Ostali su promicali pored Ilije Kiseličkog žurno, ne osvrćući se ni levo ni desno, ni napred ni nazad, kao da ih iza leda prati stotinu Euridika. A za njima su ostajali samo crkvena vrata, izbledeći sveci pred Jerusalimom, i zvonar Ilija Kiselički.

Gvozdena brava je zaškripela.

A onda je zazvonilo. Vrbica je pod svim trščanim uporednicima počela.

Poteckla je rakija, razgovori, izlupani fraklići, kornjovi, bokali, zdravice.

A zvona su zvonila.

Bing — beeng — beng.

Bing — beng.

Bing.

NEDELJA PRVA

Prepodobni Vasil. Ispovednik

Razgovor su sačinjavala dva monologa,

— Drugima Sloboda leži na trbušnima, drugima se ona kikoće u lice. Drugi Slobodi lome rebra da bi je zadržali u svom krevetu.

— Možda se ona i ne zove Sloboda.

— Možda je kurva.

— A možda Sloboda i ne postoji.

Ilija Kiselički ga i ne pogleda:

— Veliki plavi konji su tako lepi samo dok ih ne užašemo. Dok su nedostigli, rekla mi je na uvo i zagolicala me riđom kosom.

— Ime joj je bilo Sloboda.

— A onda su kola nestala medu ledinama.

Sv. muč. Artemon

Ulagići, rekao je da su našli novog zvonara. Na duže vreme.

A nije mogao da shvati da Ilija Kiselički nije želeo da ima Slobodu. Nije želeo da joj mrsi riđu kosu, da je steže za tvrdu prsa, da joj otkriva svoje strasti. Ilija Kiselički je želeo Slobodu medu redovima visokih jablanova, gde veliki plavi konji ne dižu pršinu, i gde u daljinu tanka crna linija spaja nebo i zemlju.

Desimir Damjanović nije rekao više ništa. Stajao je u polumraku i čitao.

Sv. Martin Ispovednik

A onda su povikali: hoćemo Slobodu da nam u čaši toči, hoćemo Slobodu da nam na glave seda, hoćemo Slobodu da nam po astalu skače, seoskem zvonaru Iliju Kiseličkom ipade crveni toranj na glavu, zasedoše mu zvona u grkljanu rastochenim raktijom, pokušao je da ih protera sa nekoliko fraklića, ali su ona i dalje jednakom lupala, Slobodu, Slobodu, da nam zavrти, da nam promaju napravi, rakija je podrhtavala, pevaljka je zavrtela, za sve tu nas ima mesta — vikao je Miladin Parabucki, ne, ne, to nije ona, odgovarao mu je seoski zvonar, ne, ne, to nije Sloboda, govorio je sam sebi Ilija Kiselički, skidač, skidač i to — penio se Vasilije Mančev, hoćemo te nagu — prskale su čaše, nagu Slobodu, i rakiju, vrteo se Ilija Kiselički oko sebe, ali to nije ridokosa, to nije ona, to je kama — prenuo se Krstivoje Vitanov, kama — ciknula je naga pevaljka Slobodanka Kukanović pre no što je pala izbodenja, kama i zvonar Ilija, izludeo, vrištila su seljani, razbegavajući se po okopima.

To nije bila Sloboda, rekao je Ilija Kiselički Desimiru Damjanoviću.

Sv. ap. Aristarkh

Rekao je još da je tog istog dana, kad je Slobodanka Kukanović umrla u »Kestendžijinoj kafani«, Desimir Damjanović dobio sina.

Tog se Desimir setio tek sutradan.

Sv. muč. Agatija

Pitam se, Ilija Kiselički, da li si ti stvarno toliko poznavao Slobodu i njene velike, plave konje. I določio je, opet, da su našli novog zvonara, Vasilija Mančevog.

Prepod. Simeon

— To nije bila moja Sloboda. Neće ona nikome sedati na glave i otkrivati mu svoja prsa.

— Dogovorili smo se, preko lotra, u kasu, da je potražim.

Desimir Damjanović je imao zelene oči.

— Strasti se ljudske, Ilija, ne mogu obuzdati.

To je nošenje sova u Atinu.

— Kad bi se to moglo, onda bih ja bio samo zatvorski čuvat.

NEDELJA DRUGA

Sv. sveštmuč. Januarije

Desimir se nije borio protiv zla i nasilja. U stvari, pomisli Ilija, on je najmanje verovan da je to moguće. To, da prevrće po ambarima ljudske duše, bila je samo dužnost, ali dužnost od koje je on najviše imao koristi. Znao je on da, ispitujući druge ljudje, ispituje sebe, jer je on mera za sve koji otvara prođu. On hoće da mene iskaže kroz sebe. Ne-

sigurna mera, ali tako mora da bude, govorio je Ilija samom sebi, jer ničega objektivnog i nema u ljudskom životu. Čak svako ima i svoju smrt.

— I šta je čovek, Desimire Damjanoviću? Crkva posmatrana sa Čaira.

Prepod. Teodor Sikeot

Kad počnemo da zaključujemo, onda smo nesposobni za dalje rasudivanje. Predajemo se, dostojanstveno.

Stojimo o Vrbici ispred crkvene kapije, s pogledom u primirena prsa Foto Joce, ovekovečeni osmesima, već požutelim od stajanja između dva lista Starog zaveta. Sad, izvučeni na svetlo dana, podsećamo na niz knjiga u pop-livanovoj vitrini, koje se, neotvorene, skoro i ne razlikuju jedna od druge. Pesme, ogledi, epistole, filozofije — knjige. Zvonari, popovi, optinari, crkvenjaci — ljudi.

Sa selom, sa Slobodom, sa crkvom, sa zvonima, povezuje ga samo čuprija nade, jedine večne duge u njegovom životu.

I Desimir, što ne veruje ni u Slobodu, ni u crkvu, ni u Iliju, već u sebe, u svoje rasudivanje, u svoje zelene oči i male, crvene prste.

Ilija oseti lepotu u onemocalosti:

— Samo onaj ko stane na kraj večnosti može reći da poznaće čoveka.

— Ali se ipak nadam da će izaći odavde.

Durđevdan

- Miš.
- Nije.
- Misao.
- Nije.
- Sećanje.
- Nije.

Desimir sedne na postavljenu šamlicu, radosnog lica, kao da je on zatvorenik koji svakog časa očekuje da ode u jedan drugi zatvor, bez zidova, bez čuvara, bez katanaca, ali iz koga se nema kud: u slobodni svet:

— Pogadaj!

- Žena.
- Ne.
- Grč.
- Ne, ne.

— Pustićeš me, proučio si me, našao si ključ zvonara Ilijie Kiseličkog.

— Ne, ne, ne.

Desimir je povukao smotranu nogavicu na ispruženoj desnoj nozi:

— Buva.

Mala, sjajna, nabubrela od krvi. Crna tačkica na jednoličnim prostranstvima beline Desimirove cevanice. Treba je pustiti da se napije, da podnadune, stezao je Desimir jezik među Zubima. Bez krv one ne može. Pričekáćemo je da oteša, kao krava pred mužu. Osećam zadovoljstvo kad mi, nabijena kao lopta, prsne medu noktima. Već ju je stezao očima, i već zamislio šum rasprsnute krvi. A onda ju je stegao kažiprostom, uzeo medu prste, i, sa jezikom među Zubima, pogledao Iliju Kiseličkog:

— Nisi pogodio.

Sv. Sava Stratilat

Ima trnata kad stvari govore više od ljudi. Da li su isklasala žita u ataru.

Gvozdena vrata, i kao velikoposna kifla izvijena brava, podsećale su na tešku crvenu kapiju.

Da li su prestale vaskrsne kiše.

Prozor, kao placoška badža, jedini je vodio u zelenu daljinu, u maglamu.

Mesi li se već kisela gibanica za slavu Svetosavku.

Kao skazaljke crkvenog sata kružio je zidovima, svaki dan, četvrtast zrak sunca, omeden prozorskim ragostovom. Za njim je ostajala praznina boje zida.

Rude li trešnje u Štancinom vinogradu.

Tu je jedino, među gvozdenim vratima, krevestom, okruglim astalom i pogledom u daljinu, moglo da se čeka.

Da li su oko crkvenih brodova i zvonareve kuće već procvetali rumeni božuri.

Da li će Sloboda, na karucama, sa dva čilaša, doći kad se umori od čekanja.

NE LJUTI SE, ILIJA

Pole je bilo zeleno, kao njive u proleće. I jablanovi su bili zeleni, samo ne kao njive u proleće,

već kao njive u rano leto. Jedino je vijugavi niz kružića bio beo. Kao njive o Božiću.

I četiri male, drvene lisice bile su zelene, kao Desimirove oči.

Desimir ih je uzimao, jednu po jednu, grejao ih u maloj, crvenoj šaci, a onda ih redao u belu kuću okruženu jablanovima.

Bacao je prvi.

I drvena kocka se grejala nekoliko trenutaka među njegovim prstima. Samo, pre no što ju je zakotrljao, rekao je, ne ljuti se, Ilija, ne ljuti. Onda je kroz zube, šišteći, dunuo u kocku, i zakotrljao je po okruglom astalu.

Ilija je uzimao konje. Bili su plavi. Njihova kuća je takođe bila bela, a jablanovi zeleni.

Samo, lisice su nepobedive, zasijale su zelene oči, ne ljuti se, Ilija, ne ljuti. I sve one pre tebe uverio sam da su nepobedive.

Bacio je kocku.

I zelene lisice su krenule puteljkom od belih kružica.

Kad je igrao, gledao je samo u zeleno polje, i u lisice. Kad je pričao, gledao je Iliju u lice.

Ilija se nije unosio u igru, ali je voleo da posmatra Desimira, koga su igra, i kotrljanje kocke, potpuno obuzimali. Ipak, osećao je da se skrivenim putićem u njega, nesvesno, uvlači neki neodređeni strah od niza belih kružića, koji je, voljom kocke, vodio drvene lisice i konje do cilja. Što se igra približavala kraju, njemu se sve više pričinjavalo da taj beli put na zelenom polju ne vodi nikuda, da je to krug na kome je svaka tačka početak. A znao je da i on i Desimir imaju jednaku šansu, da dužinu puta zelenih lisica i plavih konja odreduje kružnjak sreća zvana kocka, i da je cilj u sredini kartona na istoj udaljenosti za obojicu. Desimir je samouvereno vikao: ne ljuti se, Ilija, ne ljuti, pobeduju moje lisice. I Ilija onda pomisli da bi i on tako mogao da više, ali da to nema nikakve svrhe. Znao je da to vikanje baš ništa ne pomaže Desimiru, ali, eto on je pobedio, samouvereno, kocka je odvodila sve zelene lisice do kraja puta, dok se na cilju nalazio samo jedan Ilijin konj.

Kažem, lisice su nepobedive, šklijocao je Desimir Zubima.

Taj neobični, ali već redovni strah, nagnao je Iliju da se zapita zar to nije svejedno da li su ti komadići drveta lisice, konji ili zečevi.

Kocka je skakutala rasklimatanim astalom.

Ne ljuti se, Ilija, ne ljuti.

Desimir se smejava.

Plavi konj je bio sam.

Onda su zelene lisice opet krenule prve.

Dija, diha, plavi konjići, povucite, poletite, po viće Ilijie Kiselički, pokušavši da rastera taj neodređeni strah od usamljenog konja na četiri žuta kruga, koji su bili cilj čitave igre, i čiju prazninu je seoski zvonar pokušao da savlada ispunivši je drvenim konjićima. Ali, kad je povikao, učinilo mu se da je time samo otkrio svoj strah Desimiru. Počeo je, onda, odjednom, da se glasno smeje, da nezainteresovano odmahuje rukom, da govorii o uskršnjem polivanju, o Vrbici, o Slobodi.

— Napolju se sad kose žita — rekao mu je Desimir. — Sada se tvoja Sloboda kiti žutim, sazrelim klasovima — bacio je kocku, smejući se. Što se igra približavala kraju, i što je kocka brže klizila preko zelenog polja, Desimir je postajao sve brbljiviji. A nije govorio ni o igri, ni o Iliju.

Znaš li, Ilija, zašto mnogi uživaju u ribolovu, pišao je. Bacio je kocku, a onda i odgovorio. Zato što ne znaju šta će uloviti. U tome je njegova lepota. Pomerio je lisicu, smejući se.

Od početka je siguran da će pobediti, nagnjao se Ilija nad beli put, prizivajući svetog Nikolu u pomoći, prizivajući nadu koja se gubila u ponorima straha, straha od praznine žutih polja, od usamljenosti plavog konja. Zatražio bi sad i pomoć, cimao bi debele crkvene pajvane, kao da gori vatra, da nestaje crkva, i sokaci, u plamenu, ali zelene Desimirove oči su bile sasvim mirne, lisice su opsedale žuta polja, a na Iliju je bio red da baci kocku.

Put od belih kružića otezao se za plave konje kao testo od mladog brašna. Ilija se nije unosio u igru, nije ni sada želeo da pobedi. Pristao bi da Desimir večito uživa u pobedama, samo da sada, u toj jednoj jedinoj partiji na cilju od žutih kružića budu dva plava konja. Eto, tepao je sebi, dva plava konja, zajedno.

A da li si ikada, Ilija, razmislio o ljudskoj samoći. O prazninama koje se tada otvaraju u čovjeku, i koje se mogu samo pokriti, kao zagadeni bunari, ali nikada zatrpati. Nekad sam želeo da napisem roman o ljudskoj usamljenosti. Primakao je

lisicu žutim kućama, okruženim jablanovima. Zato uvek čitam Heraklita. Kocka se zaustavila na šestici. Uvek treba čitati Heraklita.

Slušali smo nedeljom, u Maloj Mokroj Kafani, autolakirera i narodnog pevača Bojanu Nikolu kako, na tekstu studenta makedonske književnosti i južnoslovenskih jezika Trnjakov Gojka, peva, uz harmoniku, bez tebe mi vene čelo, sam sebi sam sad opelo.

Plavi konj je još uvek bio sam.

Ipak, Desimire Damjanoviću, nijedan ljudski život nije prazan.

A kocka se zaustavila na šestici. Ne ljuti se, Ilija, ne ljuti.

NEDELJA TREĆA

Zadušnice

Razgovor je, ponekad, porok kao i piće i knjige. Posle jedne čaše razgovora istresem drugu, primremo treću, i galopiramo tako u ništavilo, u prazninu, jer odatle smo, u stvari, i pošli. Ali posle svakog poroka, posle svakog greha, mislio je Ilijia Kiselički, osećamo se poletnije, jer je greh najbolje ovozemaljsko čistilište.

Desimir:

Zajednički sadržalač svih ljubavi je lično zadovoljstvo. Svaki put do ljubavi je najkraći. A ti si, Ilija, krenuo nekakvim zaobilaznim lenijama.

Karucama, špediterom, biciklom, odlazimo, krišom od zemlje, u »Đukinu birtiju«, u Čairske vinograde, na Alasko ostrvo i Zeleni otok, na Zoru birtaću i Nedu pevaljku, na baranjsko vino i staparsku rakiju.

A kod kuće me Miladinka uvek čeka raširenih ruku.

Ilija:

Nema čoveka na ovom svetu kome prošlost, mala ponekad, u nekoj dugo noći, nije naturala suzana oko, graške znoja na čelo, kajanje i sram u samo srce.

Prošlost je najneumornija Ernija.

Prošlost je nešto čega nema, a ipak postoji, večno. U svakom od nas prokljjava njen seme u cvet sećanja.

Tebi, Desimire, ne uspeva da izgaziš to seme, taj cvet, jer je to nemoguće. Sećanje na Miladinu, na njene rane ljubavi, kopa bunar, crnu rupu, u tvojoj duši.

Plašim se te crne rupe. Zamisao je bolja od sećanja.

Kad takvi razgovori postanu sami sebi svrha, mislio je Desimir, oni rascvetaju u cvet sa beskrajnim laticama, zaključivao je Ilijia.

Desimir:

Kad nam se neko cveće u leđi ne svida, nećemo baštu ostaviti u korovu. Sećamo oko nje novo sećanje, i bašta će biti šarena, crvena i bela, plava i žuta, zelena i ljubičasta.

Ilija:

Potrebna mi je Sloboda.

Ridokosa.

Izvan sela, izvan jablanova, čak tamo u plavoj izmaglici sivačkog atara.

Sa smehom na usnama.

Sa smehom u sećanju.

U snovima, u željama.

Desimir:

Ali, Sloboda je to samo zahvaljujući tebi. Da nije tebe, ona bi bila kao i sve druge... Ti si, Ilijia, potreban njoj, a ne ona tebi. Ti udžideš njene vrline, ti omogućavaš njihovo postojanje, kao što i večnost postoji za nas samo zahvaljujući poređenju sa prolaznim ljudskim životima. Za njih se ne bi ni

zalo. Njene riđe kose, njen smeh, njena ljubav, bili bi kao šum drveća u Doroslovačkoj šumi.
Ali ja ne verujem da ona postoji.

Ilija:

Možeš li mi reći, Desimire Damjanoviću, da li mi vidimo blesak komete repatice zahvaljujući Njenoj svetlosti ili mraku oko nas?

NEDELJA ČETVRTA

Sv. ap. Vartolomej i Varnava

Samo star čovek može da upozna vrednost mlađosti.

Miladinka je voleta da zagrljena trči lenijama. Da u podne, držeći se za ruku, provali u neku vrežanu i raseca žute, raspušnute dinje.

Da leži u krilu i peca ribu u Žiginim jamurama. Da peva.

Uživala je u letnjim pljuskovima, u još neokapanim kukuruzima, u mesečini.

U razvijenim prsimu sezona Tanasije Vukobratovog, žarkovačkog Tarzana, koji se već o Uskrusu nag do pojasa kočoperio sokacima, i lupao noseve i uši seoskim brucošima u pršnjacima.

U Tanasijevom stomaku, koji je mogao da pojede pet tragača lubenica, i popije dva sanduka piva.

U Tanasiji Vukobratovom, koji je u svim selima imao žene na izbor, i za kojim su pizdile sve krštene udavače i snajke u srezu Somborskom, Subotičkom, Osječkom, i tako dalje.

U Tanasiji Tarzanu koji je služio vojsku u morarici, tri godine.

Njegove nabrekle mišice slikali su za kulturno-sportsku stranicu lokalnih novina. Njegovi opušteni, malaksali mišići ležali su ukočeni na Miladinkinim nabreklim prsimu, podsećajući na trogodišnjeg žдреца posle kasanja po đžombastim atarima.

Mladost ima semena za svaku njivu.

Desimir Damjanović je otpirio tarzana Tanasiju Vukobratovog. Za Miladinku je on nestao zasvagda.

Ali, u noćnim košmarima — ni snovima ni sećanjima — Tanasijeve mišice, nabrekle kao na slici u lokalnom listu, pritiscale su Desimira Damjanovića.

Njegova, pak, žena, Miladinka Damjanović, ležala je sa njim u krevetu, godinama.

Prepod. Onufrije Veliki

Može li se graditi čuprija između nečeg što je već otplovilo rekom vremena i nečeg što ne postoji.

Ilija je živeo u nadi.

Sloboda.

I probodana Slobodanka Kukanović.

Desimir nije nazirao ni dugu razumevanja: a želeo je da postoji izlaz iz sumnje, voleo bi da ridokosa Sloboda postoji.

Sv. muč. Akilina

A Ilija je govorio, kako si ubio, tako i ljubi. Snovi i želje dati su čoveku umesto krila.

NEDELJA PETA: DOLASCI

Vidovdan

Pop Ivan je stajao ispred vrata sa rešetkama, kao pred molitvu:

— Ilija, ne luduj za Slobodom.

— Ona te je upropastila, od boga otrgnula.

— Nikad ona nije dolazila u našu crkvu. Na Bdenje nije ni sveću zapalila. Možda se i ne krsti.

— Niste se ni sastajali, ni na Vrbici Dudarom šetali, ni na Ivanđanu, s rukom u ruci, vatru pre-skakali. To nije ljubav zemaljska.

— A sa tornja sam ti pokazivao kako se seoske lepotice šepure Dunavskim sokakom, željne ljubavi.

SVAKI pop, Ivane Lukiću, ima svoju parohiju, rečao mu je Ilija, okrenut prema vratima sa rešetkama, ispred kojih je i dalje, kao pred molitvu, stajao seoski sveštenik.

— Za tebe je, Ilija, spas u molitvama.

Sv. muč. Manuil

Molitve, kome su one potrebne, nama ili Bogu?

Ivan Lukić je gledao u ivice mantije. Moli se, Ilija, moli. Napustio si i ljude, i sebe. Ostao ti je još samo Bog.

Ilija Kiselički se seti plavih konja i kotrljanja kocke po okruglom astalu.

A nestripljivo Ivanovo iskoračavanje podsećalo ga je na topot upregnutih konja, sa pretovarenim kolima iza sebe, koja ne mogu da se pomaknu.

— Ne huli onog koga si služio. Nesaznatljivi su putevi božji.

Iliji se u mislima ukazao put od belih kružica, bez kraja.

Ni ljudske staze nisu utabane, oče Ivane.

Sv. ap. Juda

— Preko Malog Stapara, Livada i čuprije na Velikom Bačkom kanalu ide između zelenih sentivanjskih ledina i jablanova put, niz okruglih jaruga ispunjenih kao mleko belom vodom, u njegovo selo Sivac, okruženo žutim maslačcima ...

Ivan Lukić je čutao.

— Ili bar vladiki sivačkom poruči da se za moje spasenje zainteresuje.

— Gledao sam ja sa tornja beli put, kao derdan, između zelenih jablanova i ledine, kojim tapkaju uzbečeni konji prema Sivcu utonulom u žute čilime maslačka — zazvonio je kao crveni toranj, raskrećenim zubima, Ivan Lukić. — Ali, ti si ubio. A i sam znaš da ono što sme reći pop ne sme i zvonar, a ono što sme vladika, ne sme reći i pop ...

— Tvoj spas je u molitvama.

Sv. Naum Ohridski

Slikar Veselin Mioković je došao kao da je pao s neba i povikao:

— Ja sam lud.

— Lud je — potvrdio je Desimir Damjanović Ilijom.

— To je istina — smejava se Veselin. — A, vidite, ja ne verujem u istine, jer su one stvar besedništva. Istina je na strani boljeg besednika. A ja uživam kad me ne razumeju.

— Bilo je takvih i ranije — rekao je Desimir. — Lako je s njima. Pametni mene zabrinjavaju.

NEDELJA ŠESTA

Sv. muč. Proklo i Ilarie

— Za mene je sve što čovek uradi ljudski — govorio je Veselin Mioković, mažući bojama i sebe i platno. — I ja sam, Ilija, čovek. Lud čovek. Mogu da idem odavde kud hoću, mogu da zvonom večernje na Svetu Trojicu, da jašem plave konje na mesecu. A, Ilija, i ja i ti smo ljudi.

— Lud je — rekao je Ilija Kiselički Desimиру.

Sabor arhangela Gavrila

Desimir nije mogao da spava. Tanasije Vukobratov je pružao ispružene šake, i leva ruka ga je bolela čitavu noć. A sa suncem stegle su ga i vratne žile.

— Iščas — rekla mu je Vida Depalova.

— Urok — došapnuo je Vasilije Mančev.

Ilija Kiselički ga je saslušao i nije rekao ništa.

A Veselin Mioković je slikao konje u kasu.

Ognjena Marija

Veselin je mešao boje. Još uvek slikam, jer sam lud. Kad izadem odavde, odgajivaču papriku. Premazao je platno bojom uvelog lišča. Budućnost je, Ilija, u zemljoradnji. Što poseješ, viđiš kako izniče, kako zri i kako puni tvoje čardake.

Sve ostalo je ludost.

Religija uz zvona reklamira komunizam: prilično utabanom stazom vodi nas Bogu: Bog je ateista.

Komunizam je jedini ozbiljno shvatilo Božju ideju o ljudskoj jednakosti. Pošto komunizam ne veruje u Boga, neosporno je onda da je Bog ne samo ateista, već i komunista.

I jednako i Bog su bezačajni principi filozofije, a napolju su kukuruzi već klasali.

Samo jedan istoričar nije govorio istinu — Herodot. Svi ostali su lagali.

Dva i dva su četiri, ako izuzmemo Heraklita, i mene.

To je krug, a ja sam lud.

NEDELJA SEDMA: RODENJE SLOBODE

Sv. ap. Matija

U očima mu je bila nekakva zamagljena praznina. Kao da nekoga traži.

Merili su se čutanjem. Iliji se učinilo da je Desimirovo čutanje prevagnulo. Uznemiri se. Od gvoždenih rešetaka do zida iskoračavao je ono što je trebalo da kaže.

Mislio je na zelenu boju livada, i put među njom.

Desimir je prestao da piše: ovde niko nije dugo ostao. Ići ćeš, samo je za istinu potrebljano vremena.

Vremena, vremena, mislio je Ilija Kiselički. To sam ja, ja trajem, uzimaš mene. I Slobodanka Kukanović je bila vreme, rekao je Desimir.

Okrenuo se. Desimira tu više nije bilo. Bio je sam.

Odan. Preobraž.

Čak se i do zabluda dolazi postepeno, govorio je Veselin Mioković u beli komad platna. Eto, godinama sam verovao da je za rumene požare najkrotkiju mirnoču zelene boje.

Ilija htide da se vrati u sobu sa gvoždenim vratima, koja je već postala njegov deo, i koju je, kao i Slobodu, uklopio negde u sebe, kad mu bude, umazan bojama, pritrča iza leda:

— Ilija, ja verujem u tvoru Slobodu, ja znam da ona postoji.

Pogledao je u platno. Ono je još uvek bilo belo.

Prepr. Uspenje

— Takva Sloboda može da se rodi samo u snovima — rekao mu je Desimir, slušajući crkvena zvona koja su nakriviljala selo.

— Prošlo je dana, prošlo je noći otkako sam tu — odgovorio je Ilija, a zvana su i dalje zvonila.

— A Sloboda, ridokosa, nije dolazila. Zvana su zvonila.

— A onda je nastao tajac.

— Priznaćeš, Ilija, svakog dana sam pričeljki-va da se Sloboda pojavi na našoj kapiji. Bio bih srećan kad bih video da ona postoji, kad bi me razveruila da sve što je na ovom svetu nije u meni. Eto, čekao sam je ne verujući da postoji.

Zvana su prestala i Desimir je u sebi osjetio prazninu.

— A Tanasije Vukobratov ipak postoji — odgovorio mu je Ilija.

— Postoji — rekao je Desimir Damjanović.

Uspenije Bogorodično (Velika Gospojina) I

Iliji se učini da kopni sneg. Veselin je okretao raščupanim kistom u polukrug, i belo platno je nestajalo pod naslagama isprepletanih boja.

Oči su bile plave, kao nebo nad Staparom u proleće.

Stavićemo joj i plavu haljinu, drhtao je izludeli Veselin Mioković.

Plavu, kao jaroške jamure, rekao mu je Ilija Kiselički, mažući se crvenim bojama.

I kosu, crvenu kosu, raspletenu. Kao sunce na zapadu. Znam je, već je vidim, verujem ti, ona postoji ...

Uspenije Bogor. (Vel. Gosp.) II

A glas joj je cvrkut ševe u proleće, struk neuhvatljivi dim, jutarnja magla. Gledao sam sa čardakom kako u daljinu baba tera kozliće u majskom žitu, ne lomeći zelene stabljike ...

— Načiću je — rekao je Veselin Mioković.

— Ja sam lud ...

NEDELJA OSMA: CVET NI SNOVA NI SEĆANJA

Cudo sv. arh. Mihaila

Krajnji ishod svega je tišina.

Desimir nije došao Iliju. Jurio je između jablanova, preskakao porušene balvane, ali nije mogao da

dostigne Miladinku. Stiskao je zube, mesec je sijao, a Tanasije je bio sasvim miran. Miladinka, Inka, ljuticu moj, vikao je, ne idi, ne trci, okreni se, stani. Ali ni glas je nije sustigao. Opet je pruzio ruke, pala je magla, medu jablanovima ukazala se lelujava ridokosa žena. Šta je, potekao je znoj, medu jablanovima. Sah. Bila je tišina.

— Ja sam lud — rekao je Veselin Mioković, izmedu jablanova, odlazeći po Slobodu.

Rodenje Bogorodice (Mala Gospojina)

Veliki plavi konji su tako lepi samo dok ih ne užjašemo. Dok su nedostizni, rekla mu je na uvo i zagolicala ga ridom kosom.

Ime mi je Sloboda.

A onda su kola nestala medu ledinama. Ilija je sad poželeo da joj nešto dovrši. Ali u sobi sa rešetkama je bila tišina.

Sv. praved. Joakim i Ana

Šta je prošlost do jedan blesak komete retatici koji je već usahnuo na nebu sećanja. I sve ono što se dogodilo, bez obzira koliko je trajalo, nije ništa drugo do kratak odsjaj koga više i nema. A i ovo što se sad zbiva, ističe, neuhvatljivo, pred našim očima, u ništa. Uzalud je bilo šta izvlačiti iz tog što je otislo.

— Ali, Tanasije Vukobratov je tu da me podseća na ono što se nekad dogodilo, rekao mu je Desimir. — I to je ono što me boli.

Na meni si, Desimir, video da u životu ne treba samo razmisljati. Sanjanje preporada čoveka.

— Veselin je otisao po Slobodu — dobacio je odlazeći.

Muč. Avtonom

— Naći će je — rekao mu je kad je ušao.

A cele noći je sanjao Miladinku u bekstvu, i Tanasija Vukobratovog raširenih ruku.

NEDELJA DEVETA

Sabor arh. Mihaila (Arandelovdan)

O, kakvo je ušće, kakva delta, Desimir Damjanović, gde se susreću potok želja, reka nade i bujica strepnje.

I more sumnje, Ilija Kiselički.

Šum jablanova uz put, što vodi u atar sivački — ledine obrasle troskovačom i njive žitom.

Put utaban opaćima i kopitama.

Put kojim se odlazi. Ušća nema, kraja nema.

Put.

Put.

Gvozdena vrata, rešetke. Prozor sa pogledom u daljinu. Astal, okrugao: svud je početak, i svud je kraj. Sa treće okuke, izmedu jablanova, sigurno je već ugledao crkveni toranj. Astal — vrata — prozor. Sa Klopinom brežuljka vide se već i svetla na crkvenim satovima, a ako je lud nije gluš za lavez kerova puštenih sa lanca. Otud, izmedu jablanova, prečicom. Prozor, astal, vrata. Iz »šokčevog birčuza« čuje se harmonika Šrbošlava Ivković, i na Volodinom dočku brkati meštani već beče oči na njega. Sivac. Vrata astal prozor. Sloboda. Prozor astal vrata vrata astal prozor astal vrata, put, put, put.

Sv. Mrata

Desimir Damjanović je dočekao zoru budan.

Ilija nije ni legao.

Veselin Mioković nije dolazio. Slika je ostala nedovršena, zeleno-plava reka ulivala se u belu polovinu platna. Bradati alas je, iskrivljenog lica, vukao udicu iz te bele neprozirne magle. Šta je uhvatio, znao je samo Veselin Mioković.

Sv. Jovan Zlatoust

Daleko je Sivac, rekao je Desimir Damjanović: iz tog belog puta,

iza jablanova,

iza atara zelenog kao kukuruzi, kao žita, kao detelinu,

iza ledina, medu maslačcima i dudovima.

NEDELJA DESETA: DOLAZAK SLOBODE

Materice

Našao sam je, našao sam Slobodu, skakutao je Veselin, izmaščen jarkim bojama.

Rekao sam da će je naći, okrenuo se Desimir i otisao.

Ilija Kiselički je čutao.

Gоворила je, dahtao je ludi slikar, говорила mi je preko tarabe, čekala te je, riđe kose, medu jablanovima, говорила je, ubio je za mene, on nije kriv. Onda je napisala pismo, na mesečini. Doći će, rekla je.

Sv. sveštmuč. Elevterije

Kad pukne zaprečena kora neizvesnosti.

Raspšrkavanje osušenih kokavaca na vrrenom špo retu.

Pucanje leda na Dunavu, izmedu Bezdana i Batine, u ožujku, pod martovskim sunčem.

Prskanje ispräžnenog srčeta.

Eksplozija misli, rascvetavanje osećanja, bujica pretpostavki i želja.

Kristalni vodopad smeha ridokose Slobode.

Crveni vodoskok Slobodahke Kukanovića ispod jelenskih korača zabodene kame.

Njeno pismo, pišano na mesečini, nedostajalo je, rekao je Desimir Damjanović.

Sv. prorok Agej

Put na izgubljenu planetu, na potonulo ostrvo, povratak u selo medu maglamā: u detinjstvo.

Na Feterovim ledinama sigrali smo se rope i šante, fota i zukavaca, picali se sa taškim čulama dživiljeg bagremā i šukali širokim dugmadima sa vojničkih šinjela.

Sećanje u svoje trápove propušta samo krupne biseré. Sve ostalo prepusta vetrū zaborava.

Svima nama je ostaо u sećanju Ilija Kiselički, poderan, balav, gladan, kao i svi mi: ali on je najviše uživao u igri, u letenju drvenog pica i krpene lopte, sa skakutanju izlizanih dugmadi sa sliči nekog madarskog potporučnika, u svima nama.

Ilija Kiselički, Kiseljak, uvek je bio na Feterovim ledinama. Među decom u igri.

Ali, Ilija Kiseljak se nikada nije igrao sa nama. Posmatrao nas je sa strane, gledao je oznojenog picača sa trskom u ruci, sмејао se nemoćnim rukama posustalog rope, i, više od svih nas, uživao u igri.

Nasladićao se igrom, ne igrajući se.

Mi smo mogli da ga razumemo.

A detinjstvo je bilo suviše kratko.

Prorok Danilo

Desimir je gledao u voz koji je odlazio prugom ka Sombor-Vašarištu.

— Eto, stiglo je njeno pismo.

— A ovih dana doći će i ona.

Čadavi voz je već bio nestao medu dudovima. Od njega je nad Žarkovcem ostao samo dug rep dima.

— Doći će, odgovorio mu je Ilija, gledajući u visoke zelene jablanove na Sivačkom putu. — Ali, sećam se, Miladin Parabucki je vikao za sve tu nas ima mesta, i Slobodanka Kukanović je pevala, na stolu, na glavama.

— Sloboda je, Ilija, ključ nosila u sebi. Mi ga nismo ni mogli naći.

Sv. muč. Sevastijan

Ilija se trudio da ne naruši tišinu.

Sješeni je nosila u sebi miris zelenih kukuruza. Leti je njeна kosa lepršala poput žitnog klasja na vetrui, mirešći na Gospojinski tamjan. Spróleća su njene dojke, čvrste kao nedozrele ječmenke, upijale u sebe rumene kolutove Ivanjanskog sunca koje je počinjalo da žari, i mlečne mirise troskovači i mladih, zelenih trava.

Ilija, rekao mu je Desimir Damjanović.

PSALAM

Te godine Ijubičice su procvetale u januaru. Šunke su počele da se kvare u pušnicama i tavanicama, a snega je nestalo kao da je rukom odnesen. Žita su, preko noći, počela da isklasavaju. Kokoške su se praprakolile, konji uzrali.

A Sveti Sava tek što je bio prošao.

Ovo ne vodi dobrome, rekla je Cvjetislavka Bajčeva.

Da Bog sačuva, zašuštali su sivi pogureni redovi, klanjajući se pred pop-Ivanovim ugledom, vasesenom na vrhu mu pomodrelog nosa.

I Majka Božja, progovori Ivan Lukić, otvarajući malu zlatnu knjigu, sa letećim andelima na uglavima korica. Motiva nevoljnoga, kad mu je teško, pa pred Gospodom izliva tugu svoju. Nemoj odvratiti lica svojega od mene; u dan kad sam u nevolji, priđi k mени uho svoje, u dan kad te prizivam, pohitli me.

Nata Dačguzova odvratila pogled od bezgrešnih usana Ivhovih, i kroz raspuknute kapke ugleda Iliju Kiseličkog na crkvenoj kapiji. Nije moralu da prime uši da bi čula škripu zardale gvozdene kapije sa rešetkama, koju je Ilijin řaka cimala za mesinganu bravu.

Ištite, i daće vam se; tražite, i naći ćete; kućajte, i otvorite vam se.

Da je videla andele nebeske na crkvenim vratima, Nata se ne bi skamenila. Ali, bio je to Ilija Kiselički, šapnula je Nana Kilogramova, krsteći se drhtavom rukom.

Udite na uska vrata, jer su široka vrata i širok put što vode u propast, i mnogo ih ima koji nijm idu.

Velika gvozdena kapija je bila širom otvorena, Ilijia je već zamicao blatinjavim sokakom. Nata je još uspela da mu vidi kruta, pogurena leda, koja su je podsećala na višnjevu obramicu.

Strošio je na putu krijepest moju, skratio dane moje.

Pred Bapinom kućom je opsovao majku. Radojka Snajderuša nije uspela da čuje kome.

Lepuša Pentarova mu je poželeta da slomije vrat.

Jer kakovjem sudom sudite, onakovjem će vam suditi, i kakvom mjerom mjerite, onakovem će vam se mjeriti.

Požurio je.

Triva Pozder ga je video kako skreće ka Davokoviću.

Radivoju Stokanovom, seoskom berberinu, pričinilo se da je u Ilijinim očima video strah.

A zašto vidiš trun u oku brata svojega, a bruna u oku svogem ne osjećaš?

Dok je okretao list male zlatne knjige sa andelim, Ivan Lukić su zadrhtali prsti.

Tanasije Vukobratov ga je video kako prilazi. U blatu je ostavljao široke utabane tragove. Dok je pružao ruku u džep, čuo je topot konja u kasu, isprekidan, kao Tanasijev dah. Vrati nož svoj na mjesto njegovo; jer svi koji se maše za nož od noža će izginuti. Zaljulja se žuti mesingani krst, a zvona kao da se u bubreževe pretvoriše. Sve, dakle, što hoće da čine vama ljudi, činite i vi njima. Tanasije Vukobratov ne stiže ni da se prekrsti, već požuri, potčra, sa rukama ispruženim ka crkvi i nogama u blatu, ispod kojih je izmicao put. Prve kuge već obavi magla, znoj ih odnese ka Dakovici, nesti ih.

Radivoj Stokanov se rasplinuo u vetr.

Zapanjenog Trivu Pozdera i ne opazi.

Lepuša Pentarova vrissnu.

Radojka Snajderuša pritrča.

Jer gde je stvari, onamo će se i orlovi kutili. Sve se zaljulja, sve zaigra. Opazi još samo široka gvozdena vrata seoske crkve i ubaulja, pre no što se i ona sklopisce sa maglom. Pokleknu, već pobelelih očiju i zapanjenih usta, vičući jednako Ivana Lukića i Boga. Tako i vi, kad vidite sve ovo, znajte da je blizu kod vrata. I opaziš ga. Vrissnu Nata Dačguzova, ispadao zlatni andeli u provalju, zadrhta Ivan Lukić, zaljulja se crkva, nestade svega.

Već se vaznese, reče Gojko Kurucić.

A Ivan Lukić već htde da zapeva, kad vide dršku noža medu Tanasijevim rebrom, i ustuknu.